

Lef hebben om te luisteren

Zou jij zelf leerling willen zijn op de school waar je werkt? Lector Ingrid Paalman durft de vraag hardop te stellen. Is je antwoord nee, ga dan luisteren naar de stem van de lerende. Want wie luistert, bouwt volgens Paalman aan onderwijs dat past bij de leerling en maatschappij van nu.

Ingrid Paalman heeft veel liefde voor het onderwijs. Beter gezegd, liefde voor het lerende kind. Vanuit die liefde durft ze onomwonden te zeggen dat het onderwijs zoals we het kennen, zijn langste tijd heeft gehad. De goedlachse Paalman, nu een tikkeltje somber: “Ik ben bang dat onze kinderen het hier straks niet mee redden.”

Meerdere keren tijdens het interview spreekt ze haar waardering uit voor onderwijscollega's en benadrukt ze dat de didactiek deugt. De lector Goede Onderwijspraktijken aan Hogeschool Viaa weet wat er komt kijken bij het onderwijzen van kinderen: “Met kinderen werken is een serieus vak.” Zelf stond ze achttien jaar voor de klas en viel ze tot voor kort regelmatig in, om voeling te houden met de praktijk.

Jongeren ontmoeten

Niets wil de onderwijs-innovator afdoen aan de enorme inspanning die leerkrachten en docenten elke dag leveren in de klas of collegezaal. Maar het onderwijssysteem zelf, dat wringt steeds meer bij Paalman. “Hoe leren we jongeren te ontmoeten wat er allemaal op

hen afkomt, zoals globalisering, technologische vernieuwingen, klimaatverandering en het verdwijnen van de sociale verbondenheid?” Paalman, naast lector ook gemeenteraadslid, maakt zich openlijk zorgen of we leerlingen van nu opleiden voor die toekomst.

Plek van ontmoeting

Gun je Ingrid Paalman een gedachtenexperiment - een carte blanche voor het onderwijs - dan tekent ze een verhaal buiten de lijntjes. In de wereld van Paalman zijn school en maatschappij veel meer verweven. Een school niet per se herkenbaar als school zoals wij die nu kennen. “Ik zou teruggaan naar de oorspronkelijke, Griekse betekenis van school: vrije tijd en ruimte voor exploratie. Mijn school is dan misschien geen schoollokaal meer. Maar houdt bijvoorbeeld in dat je met kinderen rondwandelt door de wijk, bij mensen aanbelt en verhalen gaat ophalen. Of de school wordt de plek van ontmoeting voor meerdere generaties, waar je het met elkaar hebt over de Tweede Wereldoorlog of waar je praat over

hoe je een onderneming start. Dan kom je ook uit bij taal en rekenen. En zorg je ervoor dat het spel van verwondering een plek krijgt.”

Die verwondering levend houden, is een opgave die Paalman aan het onderwijs wil stellen. Want elk kind wordt nieuwsgierig geboren en komt als kleuter in verwondering naar school. Wat zou helpen om het kind die aangeboren eigenschappen niet te laten kwijtraken binnen het schoolsysteem? En de

Mijn school is dan misschien geen schoollokaal meer

leerling het gevoel te geven dat de school de juiste plek is om zijn of haar leergierigheid te voeden? Volgens Paalman begint dat met te gaan luisteren naar de stem van de lerende.

Niet roeptoeteren

Voor een echt goede uitleg van de stem van de lerende is een boek nodig. Dat schreef Paalman dan ook samen met twee collega's, toen zij een paar jaar geleden een Nederlandse versie maakten van het boek van de Amerikaanse onderwijskundigen Russell Quaglia en Michael Corso. Lef om te luisteren is een confronterend, inspirerend

Ingrid Paalman is lector Goede onderwijspraktijken aan Hogeschool Viaa en gemeenteraadslid. Paalman gelooft in de kracht van luisteren naar het kind en de jongere om van daaruit een krachtige leer- en ontwikkelomgeving te creëren.

en soms ontroerend boek over het huidige onderwijs en hoe 'student voice' daar een plek in verdient. Werken met de stem van de lerende is veelomvattend en begint door het vooral niet te versimpelen tot alleen luisteren. En het ook niet verwarren met het oprichten van een leerlingenraad of het houden van een leerlingtevredenheidsonderzoek. Paalman: "Student voice gaat ook zeker niet om roepstoeteren of om leerlingen altijd hun zin geven. Werken met de stem van de lerende is een proces van de hele schoolgemeenschap. Het gaat om luisteren, leren en leiden. Het vraagt wederzijdse verantwoordelijkheid en respect. Quaglia en Corso beschrijven dit in hun aspiratiemodel in het boek. Met student voice geef je de aspi-

raties en dromen van kinderen en jongeren een plek in het grotere geheel, waarbij je aftast welke waarden en normen je samen belangrijk vindt."

Luisteren, leren en leiden

Luisteren houdt meer in dan de stem van het kind horen. Het gaat daarbij niet alleen om luisteren naar de leerling, maar naar alle betrokkenen in de schoolorganisatie en daarbuiten. Waarbij luisteren meer is dan iets zintuigelijks: "Het gaat erom de ander te laten ervaren dat hij door het luisteren ervaren wordt. Je hebt er een nieuwsgierige, onderzoekende en creatieve houding voor nodig."

Na het luisteren volgt het leren. Daarvoor hoeft je het niet eens te zijn of in te stemmen met wat er

gezegd wordt, maar draait het om leren verstaan wat de lerende zegt. Als dat lukt, geeft het je gelegenheid om iets nieuws te leren over bijvoorbeeld het curriculum, de invulling van de pauze of de beleving van het schoolgebouw. Na het luisteren en leren komt volgens Paalman 'het hoogtepunt van werken met de stem van de lerende': het leiden. Door te leiden maak je gebruik van wat er begrepen en geleerd is, om daarna een betekenisvolle verandering te brengen.

Lef om te luisteren

Paalman en haar collega's gaven het boek niet voor niets de titel Lef om te luisteren mee. Want lef heb je volgens de lector nodig als je gaat luisteren. "Tuurlijk, want soms vertelt een kind wat jij niet wil

horen. Er is ook veranderbereidheid voor nodig. Lef komt uit het Hebreeuws en betekent 'zaak van het hart'. Onderwijs is een zaak van het hart. Jij mag bouwen aan de basis van een mens. Zelf raakt mij dat heel erg. Als je gaat luisteren moet je soms je ego aan de kant zetten en niet te snel in de actiemodus schieten. Daarmee maak je ruimte voor verbinding. Kinderen kunnen zelf hartstikke veel."

Prinsjes en prinsesjes

Een terugkerende vraag die ze krijgt als ze over de stem van de lerende spreekt, is: krijgen leerlingen dan allemaal hun zin? Ze lacht als ze het zegt. "Nee", is haar stellige antwoord, "je creëert er geen prinsjes en prinsesjes mee. En je hoeft als leerkracht ook geen entertainer te worden in de klas. Het gaat om het gewone speciaal maken, door met plezier en enthousiasme het leerproces samen aan te gaan als leerkracht, leerling, ouders en mensen van buiten."

Haalbaar advies

Je zou misschien verwachten dat Paalman iedere leerkracht en docent aanraadt om zich volledig te verdiepen in het aspiratiemodel van Quaglia en Corso. Maar ze houdt haar adviezen voor het onderwijs bewust klein en haalbaar. "Durf morgen te vragen aan je leerlingen: vinden jullie dat ik

naar jullie luister? Ga die openheid aan. Vraag aan je collega of die zich door jou gehoord voelt. Houd het overzichtelijk, het hoeft niet groots en meeslepend. Maar

Luisteren schept verwachtingen die je moet waarmaken

zorg er in ieder geval voor dat het geen losse flodder is. Doe het systemisch, dus laat het luisteren terugkomen en doe iets met wat je hoort, elke dag of elke week. Luisteren schept verwachtingen en het is belangrijk dat je die waarmaakt."

Eigenwaarde

De lector is ervan overtuigd dat wanneer je gaat luisteren naar de stem je didactiek veel beter wordt. "Als ik rekening houd met de stem, kijk ik bij mijn voorbereiding van de les vooraf in mijn hoofd de klas rond naar waar de vragen beginnen, wie ik in de gaten moet houden en waar ik verbinding maak. Het gaat erom de kinderen te leren kennen. Werken aan eigenwaarde is heel belangrijk in het werken met de stem van de lerende. Wanneer een kind het niet prettig vindt

om apart genomen te worden voor de verlengde instructie, ga je er bij je ronde door de klas onopvallend naast zitten voor uitleg."

Als individuele leraar aan de slag gaan met het kleine, is een mooi begin. Maar Paalman erkent dat de stem van de lerende in je school laten horen, veel meer impact heeft als het hele schoolteam vanuit dat idee gaat werken. Van schoolbestuurder tot conciërge, met inbegrip van de ouders. "Stel de waartoe-vraag. Vraag je als school af hoe je luistert en hoe dat zich verhoudt tot je visie." Als je daar begint, voorkom je dat de stem van de lerende gezien wordt als de zoveelste onderwijsvernieuwing die binnen een paar jaar uitdooft.

Stel de waartoe-vraag: hoe verhoudt het zich tot jouw visie?

Als frisse denker ziet Ingrid Paalman een veel grotere rol voor de stem van de lerende weggelegd. Zodat het niet blijft steken bij alleen goede voorbeelden als het Agora onderwijs. "Als je systemisch iets wil veranderen en wil professionaliseren, mag je gaan leren van elkaar. Dat kan bijvoorbeeld door letterlijk te gaan kijken bij de burens, bij andere scholen in je wijk. Maar het kan ook overstijgend zijn, door wijkgericht te gaan luisteren. Hoe mooi zou het zijn als iedereen die in de wijk werkt met de jeugd een groter collectief wordt, en dat het kind herkent dat er overal gewerkt wordt vanuit zijn of haar stem!"

De lees-, luister- en kijktips van Ingrid Paalman

- Boek van Russell Quaglia en Michael Corso, Lef om te luisteren.
- Podcast 'Samen opleiden, de stem van de lerende'.
- Webinar 'De stem van de lerende over leiderschap in onderwijs'

Meer weten of verder lezen? Kijk op pagina 28 voor een overzicht van alle aanbevelingen uit deze speciale editie van OnzeJeugd.NU!